

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

ВІСНИК ЧЕРКАСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 125

Черкаси - 2008

Матеріали «Вісника» присвячені актуальним проблемам соціально-педагогічної роботи, професійної підготовки спеціалістів соціальної сфери. У публікаціях досліджуються аспекти соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення, зокрема: соціально-педагогічна робота з сім'ями, дітьми та молоддю, людьми похилого віку, підлітками, схильними до адиктивної поведінки; спрямованої на виявлення та розвиток обдарованості дитини; взаємодію фахівців з дитячими, молодіжними та громадськими організаціями; формування професіоналізму спеціалістів соціальної сфери, аналізується міжнародний і вітчизняний досвід соціально-педагогічної діяльності.

Наукові статті збірника рекомендовані викладачам вищої школи, аспірантам, студентам, соціальним працівникам, а також усім, хто цікавиться соціально-педагогічною проблематикою.

Постановою президії ВАК України від 09.06.1999 р. № 1-05/7 (Бюлетень ВАК України, 1999. – №4) журнал включено до переліку наукових фахових видань зі спеціальності «Педагогічні науки».

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №7 від 13.03.08 р.)

Головна редакційна колегія:

д.пед.н., проф. *А.І. Кузьмінський* (головний редактор), д.ф.-м.н., проф. *А.М. Гусак* (заступник головного редактора), к.ф.-м.н., доц. *О.О. Богатирьов* (відповідальний секретар), д.б.н., проф., чл.-кор. АПНУ *Ф.Ф. Босчко*, д.е.н., проф. *І.І. Кукурудза*, д.б.н., проф. *В.С. Лизогуб*, д.філос.н., проф. *О.В. Марченко*, д. і. н., проф. *В.В. Масненко*, д. х. н., проф. *Б.П. Мінаєв*, д.філол.н., проф. *В.П. Мусієнко*, д.філол.н., проф. *В.Т. Поліщук*, д.т.н., проф. *В.М. Середенко*, д.пед.н., проф. *Н.А. Тарасенкова*, д.пед.н., проф. *Триус Ю.В.*, д. і. н., проф. *А.Ю. Чабан*.

Редакційна колегія серії:

д-р пед. наук, проф. *Н. А. Тарасенкова* (відповідальний редактор), д-р пед. наук, проф. *О. А. Біда* (заступник відповідального редактора), канд. пед. наук, доц. *В. В. Шляхова* (відповідальний секретар), академік АПНУ, д-р пед.наук, професор *М. Б. Євтух*, академік АПНУ, д-р пед. наук, проф. *М. І. Жалдак*, член-кор. АПНУ, д-р пед. наук, проф. *М. І. Бурда*, д-р пед. наук, проф. *А. Й. Капська*, д-р пед. наук, проф. *Т. В. Крилова*, д-р пед. наук, проф. *З. І. Слєпкань*, д-р. пед. наук, порф. *Ю. В. Триус*, канд. пед. наук, проф. *С. П. Архипова*, канд. пед. наук, проф. *В. Л. Омеляненко*, канд. пед. наук, проф. *Л. І. Прокопенко*, канд. пед. наук, доц. *А. К. Грабовий*, канд. пед. наук, доц. *В. Г. Гриценко*, канд. фіз.-мат. наук, доц. *О. Г. Демченко*, канд. пед. наук, доц. *Г. Я. Майборода*, канд. пед. наук, доц. *О. П. Савченко*

За зміст публікації відповідальність несуть автори.

**Засновник – Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького**

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 2527 від 27.03.1997

Адреса редакційної колегії:

18000, Черкаси, бульвар Шевченка, 81, Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, кафедра педагогіки вищої школи. Тел. (0472) 33-13-16

© Черкаський національний
університет, 2008

Ширяєв Ю. М., Медвецький Ю. О. Морально-психологічне забезпечення в Збройних Силах України	111
Покалюк В. М., Балицька А. А. Теоретичні засади адаптації до управлінської діяльності фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України	115
Кузнецова Л. Г., Піскова О. М. Навчально-методичне забезпечення профільно-орієнтованого вивчення англійської мови у ВНЗ.....	119
Шишкіна О. О. Формування знань студентів педагогічних університетів з хімії елементів та їх сполук	122
Фролов В. Д. Деякі питання професійно-прикладної фізичної підготовки студентів університету	125
Гаман П. І. Вивчення екологічних проблем у контексті екологічного і морального виховання молоді.....	128
Артеменко І. В. Взаємозв'язок форм організації навчання у вищій школі	130
Проценко О. Л., Касярум О. П. До питання закупівлі об'єктів інтелектуальної власності згідно з вимогами чинної редакції закону „Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” в умовах інформаційного суспільства.....	134
Коломієць С. В. До питання реформування вищої освіти в умовах інформаційного суспільства.....	136
Зобенько Н. А. Аналіз стану проблеми впливу негативних факторів шкільного мікросоціуму на поведінку неповнолітніх.....	140
Одарченко Н. І. Кредитно-модульні технології навчання: їх завдання у підвищенні якості освіти	144
Сипченко В. І. Громадянська позиція майбутнього вчителя: (теоретичний аспект).....	147
Касярум С. О. Деякі результати моделювання змісту навчального матеріалу на основі використання граф-схем	151
Кокнова Т. А. Методи діагностики професійних якостей за сферами індивідуальності у майбутніх перекладачів.....	155
Гетьман І. А. Місце і роль куратора в навчально-виховному процесі вищого технічного навчального закладу.....	159
Дернова Т. А., Рябцева І. А. Застосування педагогічної гри при підготовці майбутніх учителів.....	163
Відомості про авторів.....	167
Зміст.....	170

ставлення курсантів до вивчення фізики як одного з фундаментальних предметів, покладених в основу професійної підготовки (результати експериментально-дослідної роботи 2008 року).

Проведене дослідження встановило, що педагогічно доцільне визначення цілей навчання суттєво впливає і на здатність викладача правильно оцінити навчальні досягнення студентів. Так, при розробці нестандартизованих тестів у вищій школі (а їх вимушений розробляти викладач для перевірки якості знань і вмінь) викладачі відчують утруднення при визначенні сукупності знань, призначених для контролю, зокрема це стосується і системи наукових понять. Застосування ж графів дозволило визначити ту частину основних базових знань і зв'язків між ними, які доцільно виносити для тестового контролю. При розробці тестових запитань основна увага була приділена саме аналізу зв'язків між фізичними поняттями.

Використання структурних формул у процесі викладання навчального матеріалу у вищій технічній школі, зокрема такої дисципліни як фізика, дозволяє посилити ефективність формування уявних моделей у свідомості студентів при вивченні навчального матеріалу, перейти від знанневої парадигми освіти до розвивального навчання. На основі результатів застосування структурних формул або моделей логіки побудови навчального матеріалу можна говорити про доступність кожного з варіантів викладу навчального матеріалу, порівнювати їх ефективність. Перспективою нашого дослідження є розробка змістових модулів із курсу „Фізика” на основі моделей і структурних формул та експериментальне доведення їх ефективності.

Література

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы: Учеб.-метод. пособие. – М.: Высшая школа, 1980. – 368 с.
2. Веников В. А. Некоторые методологические вопросы моделирования // Вопросы философии. – 1964. – № 11. – С. 73-84.
3. Михеев В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике. – М.: КомКнига, 2006. – 200 с.
4. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа. – М.: Педагогика, 1974. – 192 с.
5. Касярум С. О. Деякі результати дослідження проблеми розробки моделі педагогічної технології при викладанні фундаментальних дисциплін у вищій школі. – Вісник Черкаського університету. Серія Серія „Педагогічні науки”. Вип.. 89. – Черкаси: вид-во ЧНУ, 2006. – С. 87-92.

УДК 378:81'253

Кокнова Т.А.

МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ ЗА СФЕРАМИ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті розкривається суть критеріально-діагностичного апарата з проблеми діагностики професійних якостей майбутніх перекладачів, а також розкриті рівні сформованості професійних якостей у майбутніх перекладачів. **Ключові слова:** професійні якості, критеріально-діагностичний апарат, рівні сформованості професійних якостей.

Аннотация. В статье раскрывается суть критерияльно-диагностического аппарата по проблеме диагностики профессиональных качеств будущих переводчиков, а также раскрыты уровни сформированности профессиональных качеств у будущих переводчиков. **Ключевые слова:** профессиональные качества, критерияльно-диагностический аппарат, уровни сформированности профессиональных качеств.

Annotation. In the article essence of diagnostic vehicle opens up on issue of diagnostics of professional qualities for future translators, and also to expose the levels of formed of professional qualities for future translators. **Keywords:** professional qualities, diagnostic vehicle, levels of formed of professional qualities.

Метою статті є розкриття суті критеріально-діагностичного апарата та методів діагностики професійних якостей за сферами індивідуальності у майбутніх перекладачів. Для

реалізації поставленої мети були розв'язані наступні завдання: вивчити педагогічний досвід формування в студентів професійних якостей перекладача за допомогою спостереження за навчальною діяльністю майбутніх перекладачів; розкрити зміст критеріально-діагностичного апарату; розробити рівні сформованості професійних якостей у майбутніх перекладачів.

Питаннями діагностики сфер індивідуальності [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7] займалися багато вчених. Дослідивши їх методики, ми визначили діагностичні засоби вимірювання рівня розвитку в студентів професійних якостей перекладача (дивись таблицю 1). Спостерігаючи під час спеціально розроблених експериментальних занять за поведінкою, активністю і реакцією студентів, ми зробили висновки щодо рівня сформованості в студентів професійних якостей перекладача, їх вольової, екзистенціальної, емоційної та регулятивної сфер. Проаналізувавши результати тестів, відповіді на запропоновані анкети, провівши зі студентами діагностичні бесіди і спостереження за їх навчальною діяльністю, ми зробили висновки про стан їх вольової та екзистенціальної сфер.

Здійснити якісний і доказовий аналіз вихідного рівня володіння студентами професійними якостями можна, спираючись на характеристику рівнів сформованості в студентів професійних якостей перекладача за сферами індивідуальності (таблиці 1-3).

Таблиця 1.

Характеристика рівнів сформованості в студентів професійних якостей перекладача за сферами індивідуальності (вольова сфера)

Низький рівень	Задовільний рівень	Достатній рівень	Високий рівень
Вольова сфера			
Відсутність сили волі, яке виражається в низькій організованості; невміння працювати самостійно, відсутність посидючості, терплячості, безініціативності. Низький рівень сформованості, довільності, невпевненість.	Прояв сили волі ситуативний, залежить від настрою, зовнішніх умов факторів (наполегливість викладача, наближення сесії і т.ін.) Мобілізація вольових зусиль нестійка (ситуативна); слабка впевненість у своїх силах, здібностях, знаннях тощо.	Сила волі, яка виявляється в організованості, умінні працювати самостійно, терпінні, посидючості. Добре розвинені процеси довільності; наполегливість, достатній рівень стриманості.	Сила волі, яка виявляється в цілеспрямованості, наполегливість, енергійність, ініціативність, бажання й уміння працювати самостійно, організовано. Високий рівень розвитку довільності, рішучість; впевненість в собі; добре вміє володіти собою (емоції, почуття) незалежно від ситуації.

Для діагностики рівнів сформованості професійних якостей майбутніх перекладачів за сферами індивідуальності нами був розроблений критеріально-діагностичний апарат. Нижче на конкретних прикладах розглянемо застосування різних методів діагностики професійних якостей перекладача в студентів.

Діагностика професійних якостей емоційної сфери перекладача здійснювалася методами тестування, спостереження й інтерв'ювання студентів. Нами використовувався метод спостереження за проявами емоцій: емоційні реакції в міміці; різні виразні рухи; прояв скутості; поява тремору (тремтіння) рук, ніг, губ і т.д.; почервоніння (особливо плямами) шкіри на обличчі, збліднення (вазомоторні реакції); мимовільні рухи очима; зміни у фонації і

артикуляціях мови. Нами застосовувалися такі класичні тести: тест Е. Ільїна „Характеристики емоційності” [1, с. 549-550], „Запитальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності й поведінці” [2, с. 253-256], розроблений Г. Никифоровим, В. Васильєвим і С. Фірсовою. Крім цього, ми використовували фрагмент методики дослідження багаточинника особистості Р. Кеттела (чинник Н) „Соціальна сміливість” [2, с. 243-245]; „Методику діагностики емоційності” В. Русалова [1, с. 540-542]. Указані тести частково адаптувалися нами стосовно цілей нашого дослідження і були спрямовані на виявлення загального стану емоційної сфери студентів. Ми спостерігали прояви професійних якостей емоційної сфери студентів у навчальних, навчально-професійних і професійних ситуаціях, для цього застосовувалася методика самооцінки емоційних станів „Градусник” [1, с. 496], розроблена Н. Фетиськіним і методика оцінки емоційної стійкості за характеристиками мовлення Е. Носенко [3]. Метод інтерв'ю реалізовувався в процесі спілкування зі студентами. Результати спостережень і бесід протоколювалися. Віднесення до того або іншого рівня відбувалося за критеріями, викладеними в таблиці 1.

Таблиця 2

Характеристика рівнів сформованості в студентів професійних якостей перекладача за сферами індивідуальності (сфера саморегуляції)

Низький рівень	Задовільний рівень	Достатній рівень	Високий рівень
Сфера саморегуляції			
Запальність, дратливість, нервозність, незнання прийомів релаксації. Нездатність до самоаналізу (рефлексії); відсутні (або дуже низькі) навички самокритики, принципівості; невміння знімати внутрішні „зажими”, розслаблятися; конформізм.	Здатність адаптуватися тільки до неускладнених ситуацій; здатність до самоконтролю тільки у повсякденних ситуаціях. Ситуативна пристосованість до оточуючих; невимогливий; непослідовний; слабкі прояви почуття внутрішньої свободи.	Адаптаційна мобільність, навички релаксації. Цілеспрямованість; добра самоорганізація; висока культура поведінки; принципівості; здатність знімати втому; внутрішня стабільність; самокритичність.	Висока адаптаційна мобільність, навички релаксації. Високий рівень самоконтролю; мотивована діяльність; цілеспрямованість; добре збалансовані процеси збудження й гальмування; впевненість; толерантність; самокритичність.

Діагностика професійних якостей вольової сфери майбутнього перекладача проводиться методом тестування й спостереження. Метод спостереження: основні об'єкти спостереження – постановка цілей, планування, реалізація мети, тривалість утримання мети, здійснення задуманого, подолання труднощів, кількість відволікань, кількість виконаних дій, число внесених пропозицій, узгодженість своїх дій із загальною метою, відповідність результату поставленій меті, кількість виконаних творчих елементів, тривалість діяльності. Метод діагностичної бесіди – питання типу: „Що робитимеш?” (дізнатися, чи з'являється цілеспрямованість при постановці цілей); „Для кого ти робитимеш?” „Для чого?” (виявити мотив); „Що тобі необхідно для роботи?” (перевірити, чи уявляє необхідні засоби діяльності); „Як ти це робитимеш? З чого почнеш?” (визначити прояв цілеспрямованості на етапі попереднього планування). До діагностичних методів відносяться також анкети, самозвіти.

Таблиця

Характеристика рівнів сформованості в студентів професійних якостей перекладача за сферами індивідуальності (екзистенціальна сфера)

Низький рівень	Задовільний рівень	Достатній рівень	Високий рівень
Екзистенціальна сфера			
Недооцінка себе; неадекватне розуміння ролі перекладача під час взаємодії з учасниками спілкування; низький рівень етичної толерантності. Низька самооцінка; не сформованість комунікативних навичок; негативна Я – концепція, коли людина не усвідомлює, для чого вона живе і якою вона має бути.	Схвалення себе тільки за декількома позиціями; не завжди правильне розуміння ролі перекладача у взаємодії з учасниками спілкування; середній рівень етичної толерантності, який виявляється у знанні про різність культур. Нестійка самооцінка; хитка точка зору на сутність свого існування (приспосовується до думки інших); виявляє слабкість в опануванні своїх фізичних та психічних станів; невисокий рівень комунікативних навичок.	Визнання своєї цінності, адекватне розуміння ролі під час взаємодії з учасниками спілкування; високий рівень етичної толерантності, виражений у визнанні цінності іншого; емпатія. Адекватна с/о; прагнення до усвідомлення своєї ролі як людини, до реалізації своїх можливостей; позитивне Я – концепція; гармонічне поєднання почуттів, вчинків, слів, діла; прагнення до морального самовдосконалення.	Самоповага; відчуття гордості за свою професією; адекватне розуміння ролі перекладача під час взаємодії з учасниками спілкування; високий рівень етичної толерантності, який виражений у визнанні іншого. Адекватне (або висока) с/о; прагнення до самореалізації, пізнання себе; постійне прагнення стати кращим, ніж є зараз; глибока віра в свої можливості; вміння керувати своїми фізичними та психічними станами; високі моральні якості.

Для діагностики професійних якостей даної сфери використовувався тест Н. Обозова „Самооцінка сили волі” [2, с. 230-231], опитувальники Е. Ільїна й Е. Фещенка „Самооцінка терплячості”, „Оцінка своєї завзятості”, „Оцінка своєї наполегливості” [2, с. 231-233], „Самооцінка організованості” [2, с. 265-266]. Метод спостереження реалізовувався згідно з методикою оцінки вольових якостей А. Висоцького [2, с. 239-241]. Спостереженню підлягали наступні прояви професійних якостей вольової сфери:

- самостійність: виконання студентом посиленої діяльності без допомоги і постійного контролю з боку викладача, уміння самостійно знайти собі додаткові форми організації самотренування для розвитку професійних якостей поза практичними заняттями;
- наполегливість: прагнення постійно доводити почату справу до кінця, уміння послідовно досягати мети, не знижуючи енергії в подоланні труднощів, уміння продовжувати діяльність, незважаючи на небажання нею займатися або за умови появи іншої цікавішої діяльності;
- дисциплінованість й організованість: свідоме виконання встановленого в навчальній діяльності порядку, недопущення порушень навчального розпорядку (прогулів),

планування своїх дій, раціональна витрата часу з урахуванням умов оточення, уміння організувати свою діяльність за умови зміни оточення.

Діагностика професійних станів сфери саморегуляції майбутніх перекладачів проводилося методом тестування, спостереження й інтерв'ювання студентів. Для дослідження саморегуляційної сфери ми застосовували тести Г. Айзенка „Самооцінка психічних станів” [4, с. 368-374], тест „Самооцінка” [4, с. 268-277], „Методику діагностики рівня невротизації” Л. Вассермана [3, с. 250-252], методику „Тривожність студента” [1, с. 560-561], яка є модифікацією опитувальника Ж. Тейлора. Указані тести частково адаптувалися щодо нашого дослідження й були спрямовані на виявлення загального стану сфери саморегуляції. Ми спостерігали прояви професійних якостей сфери саморегуляції студентів у навчальних, навчально-професійних і професійних ситуаціях, метод інтерв'ю реалізовувався в процесі спілкування зі студентами. Результати спостережень і бесід протоколювалися. Віднесення до того або іншого рівня відбувалося за критеріями, викладеними в таблиці 1.

Діагностика професійних якостей екзистенціальної сфери проводилася через тестування й інтерв'ювання студентів. Для тестування нами використовувався адаптований тест „Мета життя” (Purpose-in-Life Test, PIL), розроблений Д. Крамбо й Л. Махоліком на основі теорії прагнення до сенсу і логотерапії В. Франкла. Ми використовували версію тесту в адаптації Д. Леонтьєва [6; 7]. Діагностичні бесіди дозволяли судити про Я-позиції студентів, про їх готовність до участі в процесі міжкультурного й міжособистісного спілкування, про наявність у них позитивної Я-концепції. Ці бесіди мали хороші результати, якщо були побудовані на основі дискусії щодо кодексу честі перекладача.

Наше дослідження вказує на те, що використання запропонованих методів діагностики професійних якостей майбутніх перекладачів за сферами індивідуальності сприятиме формуванню цих якостей у період навчання студентів у ВНЗ, а також зробить процес підготовки більш кваліфікованим.

Література

1. Ильин Е. П. Психология воли. – СПб.: Питер, 2000. – 288 с.
2. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с.
3. Носенко Э. Л. О возможности оценки эмоциональной устойчивости человека по характеристикам его речи // Вопросы психологии. – 1977. – №3.
4. Основы психологии: Практикум / Ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 576 с.
5. Митина Л. М. Психология развития конкурентоспособной личности. – М.: МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2002. – 400 с.
6. Леонтьев А. Н. Психологические основы детской игры // Игра и ее роль в развитии ребенка дошкольного возраста / Сб. научн. трудов. — М., 1978. — С. 21-32.
7. Леонтьев Д. А. Тест смысло-жизненных ориентаций. – М.: Смысл, 1992. – 16 с.

УДК 378.14

І. А. Гетьман

МІСЦЕ І РОЛЬ КУРАТОРА В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація. Метою роботи є зміни змісту і організаційних форм виховної роботи у ВНЗ, вдосконалення форм і методів роботи куратора. Приведено результати аналізу анкет студентів про роль куратора в учбово-виховному процесі вищого технічного учбового закладу. **Ключові слова:** куратор, вищий технічний навчальний заклад.

Аннотация. Целью работы являются изменения содержания и организационных форм воспитательной работы в вузе, совершенствование форм и методов работы куратора. Приведен анализ анкет студентов о роли куратора в учебно-воспитательном процессе высшего технического учебного заведения. **Ключевые слова:** куратор, высшее техническое учебное заведение.